

ДАРСДАН БЎШ ВАҚТЛАРИДА ХАЛҚ АМАЛИЙ БЕЗАК САНЪАТИ РИВОЖЛАНИШИ
ХАҚИДА

Анкабаев Раҳим Турғунович

*(Тошкент вилояти ЧДПУ «Тасвирий санъат ва дизайн» кафедраси
катта ўқитувчиси.*

Гулмуродова Дурдома Муззаффар қизи

*(Тошкент вилояти ЧДПУ «Тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси»
1-курс талабаси*

Резюме: Мазкур мақолада Амалий санъат ва унинг турлари, ҳақида маълумотлар баён этилган. Амалий санъатининг ифодавий воситалари ва ўқувчиларнинг тасвирий ижодий фаолиятини амалий санъат орқали орқали шакллантириш масаласи ёритилган.

Резюме: В этой статье представлена информация о прикладных искусствах и их видах. В статье рассматривается проблема формирования изобразительной творческой активности учащихся выразительными средствами прикладного искусства и прикладного искусства.

Summary: This article provides information on the applied arts and their types. The article deals with the problem of the formation of the visual creative activity of students by expressive means of applied art and applied art.

Таянч сўзлар: ижод, дастгоҳли, соя, ёруғ, тасаввур, асар, ганч, ёғоч, металл, суюк, тош, нақш.

Ключевые слова: создание, устройство, тень, свет, воображение, гипс, дерево, металл, кость, камень, узор.

Key words: creation, device, shadow, light, imagination, gypsum, wood, metal, bone, stone, pattern.

Ёшларни меҳнат қилишга, турли ҳунарларни эгаллашга ёзма ва оғзаки манбаларда жуда кўп. Шарқнинг буюк мутафаккирларининг қимматбаҳо асарларида бу масалага жуда катта эътибор берилган. насиҳатлар, ўғитлар, ҳунарлар рисолалари, тарихий асарлардаги тавсифлар, насрий ва назмий баёнларда, таълимотларда ўз аксини топган.

Шарқ халқларининг узоқ тарихида, ҳатто одамзод пайдо бўлишининг бошланғич даврларида, масалан, ибтидоий жамоа тузумида, қулдорлик жамияти тузумида ҳам ёш болаларнинг, келажак авлоднинг тарбиясига эътибор бериб келинган. Ибтидоий жамоа тузумида дастлаб ёғочлардан айрилар, ўткир учли найзалар яшаш ва улар билан ов қилиш ўргатилган бўлса, кейинчалик ёғочлардан турли тош, жез, суюк кабиларга дасталар ўрнатиш, улар билан меҳнат қилиш, ов қилиш, турли хил мосламалар яшаш ўргатилган. Албатта, ушбу ёғоч жиҳозларни тайёрлаш, яшаш ва

фойдаланиш даврида ёш ўсмир болалар бевосита ёки билвосита иштирок этганлар, бу йўл билан уларнинг шу соҳадаги билимлари такомиллаштириб борилган.

Эрамининг VIII аср охири IX асрнинг бошида яшаб ижод этган аллома Мухаммад Мусо ал-Хоразмийнинг (783-850) 20 дан зиёд асарларидан бизгача 10 га яқини етиб келган. Буюк мутафаккир ал-Хоразмий бутун дунё фани тараққиётида ёрқин из қолдирган олимдир. Унинг «Ал-жабр ва алмуқобала ҳисоби ҳақида», «Ҳинд ҳисоби ҳақида китоб», «Қўшиш ва айириш ҳақида китоб», «Зиж» каби асарларидан ташқари «Астурлоб яшаш ҳақида китоб», «Астурлоб билан ишлаш ҳақида»ги китобларида ўта мураккаб ўлчов асбоблари яшаш ва улардан фанда фойдаланиш йўллари кўрсатилган. Демак, ўтмиш алломалари турли назарий ғоялар бериш билан чегараланиб қолмасдан амалда турли асбоблар, қурилмаларни ўзлари аниқ ҳисоблар асосида ясаганлар ва фойдаланганлар.

Мовароуннаҳрнинг улўф мутафаккирларидан Абу Наср Форобий ўз умри давомида илм-фаннинг турли соҳаларига бағишланган 160 дан зиёд асарлар битган. Улар орасида «Нуфузли шаҳар аҳолисининг мослиги», «Бахт-саодатга эришув йўллари ҳақида рисола» (Рисола фи-т танбиҳ ала асбоб ас-саодат), «Фазилатли хулқлар» (Ас-сийрат ал-фозила) номли таълим-тарбияга оид асарлари инсон фазилатлари, таълим-тарбия борасидаги ноёб дурдоналар ҳисобланади.

Табобат илмининг етакчи намоёндаси сифатида танилган буюк қомусий аллома Абу Али ибн Сино 450 дан зиёд асарлар яратган. Шулардан 160 дан зиёди бизнинг давримизгача етиб келган бўлиб, 4 таси бевосита таълим-тарбияга оид. Шарқ мутафаккирларининг илмий асарлари, ижодий мерослари миллий қадриятларимизнинг, жаҳон маънавий меросининг жуда улкан қисми бўлиб, барча соҳаларда келажак авлодга ўрганиш ва ўргатишда чексиз таълим-тарбиявий аҳамиятга эгадир.

Тасвирий ва амалий санъат асарлари бизгача турли кўринишларда етиб келган. Хусусан: Одамзоднинг қадимги турар жойларида ғорлар деворларида акс эттирилган чизмалар, тасвирлар; турли буюмларда лойдан, тошдан, рангли материаллардан, суюқлардан, ёғочлардан ишланган асарлар; турли тарихий обидалар, меъморий бинолардаги нақшлар; тарихий ёдгорликлардаги устунлар, эшиклар; хонтахталар, лавҳлар, курсилар.

Тасвирий ва амалий санъатнинг ажралмас қисмларидан ҳисобланган ўймакорлик санъати турли материалларга, тасвирларни ўйиб ёки бўрттириб тасвирлаш тарзида намоён бўлади. 200 дан зиёд турли тармоқларга бўлинадиган амалий санъат ҳам тарих силсилаларида тараққий этди, такомиллашди, ривожланди.

Ўймакорлик – ўйиб нақш солиш касби; халқ амалий санъатининг энг қадимий ва кенг тарқалган турларидан (ганч, ёғоч, металл, суюқ, тош ва б. ўймакорлиги) нақш ёки бирор тасвирни ёғоч, ганч, металл, тош, суюқ ва бошқаларни ўйиб, тирнаб, чизиб, бўрттириб, тешиб ишланади. Ўймакорлик намуналари бино қисмларини, уй-рўзғор буюмларини безашда, ҳайкалчалар яратишда кенг қўлланилади

Ҳозирги пайтда республикамизда амалиётга жорий этилаётган таълим-тарбия тизимида, жумладан, ушбу тизимнинг умумтаълим босқичида бевосита ёғоч ўймакорлигидан доимий равишдаги ўқув машғулоти олиб борилмайди. Амалий санъат таълимининг кўплаб турлари каби ёғоч ўймакорлиги ҳам ўқувчиларнинг синфдан ва мактабдан ташқари ўқув фаолиятида, мустақил ўрганишларида амалга оширилса мақсадга мувофиқ бўлади.

Таълим тизимида, хусусан, умумтаълим мактабларида ўқувчиларнинг амалий санъат сирларини ўрганишларида синфдан ва мактабдан ташқари ишларни ташкил этишнинг аҳамияти каттадир. Тасвирий ва амалий санъат бўйича ташкил этиладиган синфдан ва мактабдан ташқари тадбирларни ўтказишда ўқувчиларнинг эстетик маданиятини шакллантириш, санъатнинг, гўзалликнинг ажойиб дунёсини ўрганишга, ҳис қилишга бўлган интилишларини, қизиқишларини шакллантириш мақсад этиб қўймоқ лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Аҳмедов М.Б. Ёғоч ўймакорлиги. –Т.: Адабиёт учқунлари, 2017, -220 б.
- 2.Х.Э.Султанов, Р.Т.Анкабаев Ёш мусаввир (методик қўлланма) Тошкент 2017
- 3.Тўғарак машғулотида ўқувчиларнинг бадиий ижодий компетенцияларини ривожлантириш методикаси. Муғаллим ҳам узлуксиз билимлендириш – 2020 yil № 2. ISSN 2181-7138
- 4.Tasviriy san'at to'garaklarida o'quvchilariga Zomin manzarasini chizish orqali estetik madaniyatini rivojlantirish
metodikasi Academic Research in Educational Sciences ISSN 2181-1385 VOLUME 1, ISSUE 2 OCTOBER 2020
- 5.Султанов Х.Э., Пак В.Ш., Кукиев Б.Б. Использование новых информационных коммуникативных технологий на уроках изобразительного искусства МОЛОДОЙ УЧЁНЫЙ научный журнал №4 2016. С-829-833;